

Renata MODRÁKOVÁ, *Knižní kultura kláštera benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě*, Národní knihovna České republiky, Praha 2022, 612s. ISBN 978-80-7050-751-3.

V roce 2022 vyšla objemná publikace historičky a archivářky Renáty Modrákové, která dlouhodobě působí jako kurátorka středověkých rukopisů na Oddělní středověkých rukopisů Národní knihovny ČR. V knize se zabývá pro ni „životním“ tématem, a to osudy ženského benediktinského kláštera u sv. Jiří na Pražském hradě. Z těchto osudů se nyní zaměřila zejména na dochované rukopisy. Publikace však nabízí dva celky; první je vlastní pojednání o stavu znalostí a pramenů k dějinám ženského konventu a druhý katalog rukopisných památek klášterní knihovny. Podrobnější popis koncepce celé práce nabízí v přehledové kapitole, ve které se soustředila na vývoj studia středověkých skriptorií a knihoven zvláště ženských klášterů. Akcent jejího zájmu nacházíme rovněž v písářské činnosti ženských klášterů (s. 11–20). Čtenářům nabízí však i podrobný přehled bádání, resp. jednotlivých studií či publikací k rukopisným pokladům klášterních knihoven stejně jako přehled k vývoji studia rukopisných památek jako takových. Opakovaně rovněž upozorňuje, že Jiřský klášter stál až na výjimky stranou zájmu badatelů jako instituce, neboť schází komplexní zpracování jeho dějin. Tento apel zůstává sám o sobě klíčový, když si uvědomíme, kde se objekt nachází, a jakou roli hrál zejména ve středověku ve vztahu k vládnoucím dynastiím či korunovacím českých královen.

V následující kapitole přistoupila autorka k představení osudů benediktinek v Evropě až do 20. století (s. 21–28), a navázala jejich historii v českých zemích (s. 29–40). Pokusila se také o nástin zakládání konventů benediktinek, kde vedle informací o založení načrtla rovněž majetkové poměry či různě nabývaná privilegia apod., včetně vztahu k Jiřskému klášteru. Připomenut je tak např. klášter benediktinek v Teplíci, v Pustiměři, či svatého Ducha na Starém Městě pražském.

Vlastní dějiny kláštera u sv. Jiří na Pražském hradě nacházíme v samostatné kapitole (s. 41–97). Základem pro její obsah se staly zejména dějiny kláštera od Jana Floriána Hammerschmidta z roku 1715 a listiny či rukopisy spojené s konventem až do jeho zrušení v závěru 18. století. Připomenuty jsou rovněž rozsáhlé archeologické průzkumy baziliky a klášterní plochy, stejně jako uměleckohisto-

rické práce zaměřené na dílčí památky konventu. Dozvídáme se tak o stavu bádání k pohřebišti nejstarších Přemyslovců, nechybí ani místo uložení ostatků kněžny Ludmily i budování kultu příští světice. Sumarizovány jsou rovněž informace k Mladě Přemyslovně a najdeme také upozornění na význačné postavy, které přispěly k rozvoji areálu, ať už některé abatyše, nebo třeba olomoucký biskup Jindřich Zdík. Obsažná kapitola tak slučuje stavebně historický vývoj i personálie v historii konventu, což by si pro přehlednost vyžádalo lepší členění do dílčích kapitol či podkapitol. Samostatná podkapitola je věnována až abatyši Kunhutě, sestře krále Václava II. (s. 61n.), nicméně posléze pokračují doklady o chronologicky dalších abatyších a členkách konventu. Tyto pasáže navíc nabývají na objemu informací (zde zejména ve smyslu personálií) i díky širší pramenové základně v průběhu 14. století, výčet benediktinek končí v 18. století spolu se zrušením kláštera.

Další kapitola je zaměřena na představení fungování objektu a „úřední agendu“ jeho každodenního života (s. 98–130). Čtenáři se dostává cenných informací o stavu dochovaných listin, klíčových pro zpráva o stavu o majetku, privilegií apod. Autorka tak praktici sestavila registář listin v českém překladu. Vedle řady cenného archivního materiálu (ponejvíce z Národního archivu ČR), zvláště listin, využila množství edičních zpřístupnění, kde by bylo možné přidat snad pro přehlednost jen Katalog listů a listin k VII. svazku Českého diplomatáře z roku 2011, který připravil Dalibor Havel.

Následující kapitola je zaměřena na rytmus každodenního života v souladu s řeholí sv. Benedikta a dochovanými rukopisy kláštera (s. 131). Renáta Modráková popsala denní chod i povinnosti (např. modlitby, společné jídlo, výuku novicek ad.) a nabídla podrobný vhled do nitra konventu v průběhu staletí. Mimo naznačené nechybí ani postřehy ve vztahu k liturgickému roku, provádění obřadů a ustanovování kněžích apod. Podrobně jsou vypsané rovněž svátky, které utvářely život klášterní komunity. V další kapitole autorka představila neméně zajímavě vývoj a osudy sboru svatojiřských kanovníků (s. 141n.), včetně jejich majetkových držeb. Neméně obsažná je také kapitola zaměřená na klášterní knihovnu (s. 161n.). Nejstarší rukopisy pocházejí z 12. století, ale největší objem představují díla, která vznikala od sklonu 13. a ve 14. až 15. století (s. 163). Autorka přitom rozlišovala tři hlavní skupiny: 1. rukopisy vzniklé přímo v klášteře; 2. tzv. věnné rukopisy, které byly věnované klášteru od rodin dívek, jež se chysta-

ly vstoupit mezi řeholnice a poté, kdy se rozhodly pro Jiřský klášter, byly rukopisy upraveny pro jeho potřeby; a 3. skupina je tvořena rukopisy dovezenými z jiných oblastí.

V následující kapitole se Renáta Modráková soustředila – ve vztahu ke klášterní knihovně – na přínos jednotlivých abatyší, přičemž jejich činnost popsala až do 18. století. Navázala otázkou písařské činnosti, resp. vývojem skriptoria v klášteře. Jeho činnost předpokládá až od 80. let 13. století. Jako velmi přínosné je třeba zdůraznit, že identifikovala jak písařské ruce, tak písaře, včetně typů písma (s. 183n.). Za nejvýraznější období činnosti skriptoria označila dobu spojenou s činností zdejších kanovníků a abatyší Kunhutou, tj. cca od počátku 14. až do poloviny 14. století během působení bezprostředních nástupkyň abatyše Kunhuty (s. 185n.). Zmíněna je rovněž otázka umění psaní v podání benediktníků, přičemž Renáta Modráková konstatuje, že na psaní rukopisů se sestry nepodílely. Řeholnice ovšem psaní ovládaly, jak autorka dokazuje na řadě příkladů a rozborů daných zápisů. Změnu dokladuje až s koncem 15. století, kdy uvádí, že od této doby si řeholnice sepisovaly jednoduché rukopisy samy. Následuje závěr, či spíše shrnutí téměř dvou stovek stran knihy a publikace pokračuje čtyřmi sty nadcházejícími, v nichž autorka připravila katalog klášterních rukopisů (199n.).

V katalogu tak můžeme najít celou řadu žaltářů, breviářů a dalších rukopisů, jak pro společné, tak pro soukromé užívání. Nejstarší z nich sahají do 12. století. (např. Breviáři z 12. století, VI E 4c, původem pravděpodobně z Čech, z pražského kulturního okruhu, obsahuje mimo jiné svátky světců sv. Václava a sv. Vojtěcha, včetně translací, dále Pěti bratří a svátek translace sv. Ludmily a svátek sv. Jiří, zde s. 205). Vzpomenout můžeme také notované Svatoludmilské officium – antifonář XII C 3 a z něho fol. 39r, které nacházíme v obrazové příloze. Dále žaltář XIII E 14b, z něhož je v příloze vyobrazení Panny Marie (fol. 68v), zde s. 600. Z řady zajímavých ukázek pak můžeme ještě poukázat na nejstarší záznam písně (s. 601) *Vitaj králu Všemohúcímu*, který se nachází v Breviáři XII F 9. Precizní katalog nabízí téměř stovku rukopisů, jejich popis a rozbor, shrnutí dosavadní literatury k výzkumu každého z nich. Vše je v souladu s kodikologickým i paleografickým rozbohem jednotlivých děl autorky. Závěr knihy doplňuje seznam použitých zdrojů a obrazová příloha nastiňující krásu svatojiřské knihovny.

Autorka na počátku knihy opakovaně konstatovala, že schází dějiny kláštera. Její kniha o pramenech a jejich výpovědi, včetně zpracovaných rukopisů svatojiř-

ské knihovny však tuto mezeru do velké míry zaplňuje. Při sledování osudů jednotlivých rukopisů by to bez historie objektu ostatně ani nebylo možné. Prameny k dějinám kláštera Renáta Modráková nejen pečlivě sestavila, ale také zanalyzovala a nabídla tak ostatním zájemcům o dějiny této, vpravdě historiky spíše opomíjené, instituce mnohé k dalšímu bádání. Nesnadná a letitá práce autorky s prameny Jiřského kláštera zasluhuje bezpochyby jednoznačného uznání.

Dana Dvořáčková-Malá